

SOKNYELVŰ ÉLETEM¹

Az 1953–54 éves tanévet az a bosszúság zárta, hogy be kellett vonulnunk egy hónapra katonának. Első kiképzőtáborunk Dobozon volt, Békéscsaba közelében – elég kaotikus körülmények között, mert az első két napon csajkát és fém poharat ugyan kaptunk, de evőeszközt nem, ami arra készítetett néhányunkat, hogy megírjuk a népszerű Iljin–Segal-könyv (*Hogyan lett az ember óriás?*) villámparódiáját *Hogyan lett az ember majom?* címmel. Mire megérkeztek a kanalak és villák, néhány társunknak eltűnt a csajkája vagy a pohara. Amikor ezt jelentették az illetékes tizedesnek, az a hadnagyhoz utasított, aki ezekkel a szavakkal bocsátotta útjára a panaszosokat: „Valami elveszett? Szerezzenek másikat! A katona nem lop, csak kiegészíti hiányát”.

A dobozi erdő egyébként siralmas látványt nyújtott. A gyér levélzetten jókora hernyók lógtak, talán még kullancs is volt az erdőben, ha volt is, az én rajomból senkit sem fertőzött meg. Közvetlenül a sátrak mellett húzódott a „miniszteri út”, melyen, úgy emlékszem, közkatonáknak nem, csak tiszteknek és előkelő vendégeknek volt szabad közlekedni – a kiskatonák legföljebb a homokot gereblyézheték rajta. A „miniszteri út” túloldalán húzódott a tábor latrinája.

Maga a katonai foglalkozás főleg menetgyakorlatokból és földön kúszásból állt, néha menetelésből, esetleg rohamból gázálarcban. Hogy erre miért volt szüksége a Néphadseregnek, fel nem foghatom. Különben Dobozon eskettek föl bennünket a haza védelmére, ez olyan alkalom volt, amikor katonák tucatjai kaptak röhögőgörcsöt a feleskető százados szavaitól: „Eltársak, most, amikor Guteramálá-ban beavatkoztak az imprlisták...” (sic!), illetve „Katonák, amikor leteszik a második érettségit...” Nem tudom, volt-e századorvos, vagy csak egy századunkhoz beosztott kórházi felcser, de szájról szájra jártak a „lazarett”-nek nevezett gyengélkedőben szimuláló bajtársaink történetei, köztük a legjobb talán az volt, amikor a százados megszemlélte a „betegeket”, és rárivallt az egyikre:

¹ Részlet Gömöri György, Londonban élő irodalomtörténész, költő, cambridge-i egyetemi tanár *Soknyelvű életem. Önéletrajz 1990-ig* című kötetéből, mely 2024 végén jelenik meg (Savaria University Press, Szombathely).

- És magának mi baja?
- Tisztelettel jelentem, *pragmatica sanctio!*
- Na, akkor még maradhat egy pár napig.

Ennek a dobozi hónapnak született népköltészete is: ez esetben én voltam a „nép”, vagyis egy satirikus szonettciklus szerzője. Később gépiratos másolatban terjedtek, más egyetemisták is hamar beleélték magukat helyzetünkbe. Egyik versemnek csak az első szakaszára emlékszem: „Egy nő haladt a táboron keresztül / micsoda nő! Mellek, fenék, bokák / Csak bámultuk mi, szegény katonák / És felforgatott mindent fenekestül”. A nőhiánynál súlyosabb probléma volt a korai felkelés és a gyakori (igaz, nem túl hosszú) menetgyakorlat gázárlásban vagy anélkül.

Ami felszerelésünket illeti, ha véletlenül kitör a háború, nem lett volna belőlünk túl sok haszna a Néphadseregnek: öreg puskákat kaptunk a lőgyakorlatokhoz, a legtöbbször még rajta volt a gyártási évszám: 1922, 1924 – ezek aligha voltak magyar gyártmányúak, inkább kimustrált orosz puskáknak tunktek, el is neveztük őket „intervenció” fegyvereknek, utalva az orosz polgárháborúra. Ez a helyzet a következő évben kicsit javult, amikor is Nyíregyházán volt a katonai tábor, ott már „gépesített” század voltunk, lényegében ugyanúgy felszerelve, azzal a különbséggel, hogy a tisztek gyakran dzsippel közlekedtek, ebből állt a gépesítés.

Dobozon még nem próbáltam a katonai gyakorlatokat jól elvégezni, de a másodév végén, amikor egyetemi századunk Nyíregyházára került, eldöntöttem, hogy mindent elsajátítok, megtanulok rendesen célba löni, igyekszem megfelelni a Néphadsereg elvárásainak. Ez csak részben sikerült, mert bár a gyakorlatokat teljesítettem, a politikai tiszte hevesen ellenezte előléptetésemet (a legjobban teljesítő egyetemistákat tizedessé vagy őrmesterré léptették elő). Ennek oka megint csak „destruktív tevékenység” volt, amit teljesen kimerített egy századinduló, melyet a *Debrecenbe kéne menni* dallamára költöttem. Az igazat megvallva, ez a versike valóban aláásta a hadsereg tekintélyét, mert első sora ez volt: „Katonának nem jó lenni...”, majd a refrén: „Bassza meg a jegesmedve / de el vagyunk keseredve”. A dobozhoz képest népszerűségem Nyíregyházán jelentősen növekedett, mert a század szívesen énekelt a négyszakaszos „jegesmedvét”, sőt egyszer, amikor zuhogó esőben vonultunk Nyíregyházán át, a kíséző őrmester kínjában fel is szólított éneklésére: „Dobják be a jegesmedvét!” Meghallva katonaságot rühellő dalunkat, a kapualjakban meghúzódó nyíregyházi polgárok hangos röhögésben törtek ki.

Egy másik alkalommal került sor a hosszú (húsz kilométeres) menetgyakorlatra, amit a század kétharmad része nem bírt ki (csizmáink nem voltak lábra szabottak, egy-két kilométer után kezdett égni, felhólyagosodni a lábunk), hanem

felkéredzkedett a bennünket kísérő „betegszállító” teherautók platójára. Ez a menetgyakorlat bevonult a magyar irodalomba Gerelyes Endre révén – igaz, elbeszélésében Bandi jócskán szépített a valóságon, főleg azért, hogy hangsúlyozza a cinikus pestiek és a tisztességes vidékiek ellentétét – én ezt a „Dichtung und Wahrheit” szellemében egy tengerentúli képeslapon megejnyebjnyéztem kedves Bandi barátomnak. (Az elbeszélésben mint Göndör, a század költője szerepelek.)



*Nyári katonai gyakorlaton 1954-ben
A jobb oldalon Gömöri György 20 éves egyetemistaként (Gerelyes Endre fotója)*

De különös következménye lett „destruktív viselkedésemnek”, mert Anyám kapott egy szigorú hangú levelet a Hatóságtól, amelyben közölték, hogy „nem vagyok méltó arra, hogy a Néphadsereg tagja legyek” – amit fel lehetett fogni fenyegetésnek, de esetleg úgy is, hogy a jövőben nem fognak behívni tartalékosként katonai gyakorlatra. Anyám inkább az első verzió mentén értelmezte a levelet, én viszont félvállról vettem az egészet, titokban még örültem is, hogy lesajnált és nem kívánt behívni egy esetleges háború esetén a rossz felszerelésű Néphadsereg, amelynek felkészültségével és harci szellemével kapcsolatban nagyon erős kéteyeim voltak.